

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ ХЕЛЕН ПАРКХЕРСТ

В статті розглянуто і проаналізовано особливості індивідуалізованої системи навчання – Дальтон план та її впровадження у різних країнах світу. Простежено особливості практичного використання Дальтон плану у школах. Визначено особливості цієї методики та досліджено можливості її практичного використання у сучасній Україні.

Ключові слова: Дальтон план, навчальний метод, розклад, завдання.

Petrechko M. Individualised learning features in Helen Parkhurst's teaching system. In the work it is investigated and analyzed the peculiarities of the individualized learning method – the Dalton Plan and its implementation in different countries. We trace the peculiarities of its practical use in schools and define the peculiar features of this method and the possibility of its adaptation in the present-day Ukraine.

Key words: Dalton Plan, teaching method, timetable, assignment.

Петречко М. Особенности индивидуализированного метода обучения в системе Хелен Паркхерст. В статье рассмотрены и проанализированы особенности индивидуализированной системы обучения – Дальтон план и её внедрение в разных странах мира. Исследованы особенности практического использования Дальтон плана в школах. Определены особенности этой методики и исследованы возможности её практического использования в современной Украине.

Ключевые слова: Дальтон план, учебный метод, расписание, задание.

Постановка проблеми. Не викликає сумніву те, що освіта повинна бути справою державною і регулюватися законом. Однак питання характеру державної освіти та необхідного рівня її законодавчого регулювання залишається дискусійним. Точне зауваження Арістотеля про необхідність визначення освіти на державному рівні є беззаперечним, але що ми вчимо і як ми це робимо може змінюватись в ході історії [10, 45]. Зміна потреб суспільства, зміщення акценту на індивідуальність, прагнення виховувати неповторних особистостей спричинили розробку численних методик індивідуалізованого навчання у США в першій половині ХХ століття. І хоча запропоновані тоді методики практично не використовуються зараз, актуальною залишається проблема модернізації сучасного шкільництва – ключ до вирішення якої можна знайти у методиці Х. Паркхерст – Дальтон план.

Аналіз досліджень. Питання шкільної освіти завжди було предметом досліджень, а проблема індивідуалізованого навчання активно досліджувалася в США та країнах Європи в першій половині ХХ століття. Дану проблему досліджували Т. Ліхневська, Н. Пацевко, Н. Голубкова, В. Коваленко та ін. Дослідження, присвячені методу індивідуалізованого навчання Х. Паркхерст, мають здебільшого описовий характер, дана методика вивчалася як складова всіх напрямків розвитку педагогіки у США на поч. ХХ ст. і ще не була об'єктом комплексного дослідження в Україні, хоча в США та низці європейських країн її не тільки активно вивчали, а й намагалися втілити в життя. Дж. Берд, Л. Дуглас, М. Деркін, М. Ірвін, Е. Одіен, Ф. Йелдман, А. Зілверсміт та ін. займалися проблемою вивчення практичного втілення Дальтон плану. Була дана методика предметом зацікавлення педагогів і у СРСР [5; 11; 16].

Метою даної статті є простежити особливості втілення Дальтон плану, визначити ключові аспекти, необхідні для його впровадження, з'ясувати можливість їх практичного втілення у системі сучасної школи.

Виклад основного матеріалу. Теоретичну інформацію щодо впровадження Дальтон плану можна знайти у книжці Хелен Паркхерст «Освіта за Дальтон планом» [13]. Основний момент, яким не можна нехтувати, це факт, що Дальтон Лабораторний план не є системою чи методикою, яка набула однорідної уніфікованої форми. Цей метод був засобом виконання навчальної програми і зосереджувався більше на житті школи. Основною ідеєю було змусити учнів функціонувати як індивідуальних членів суспільства [17, 337]. Отже, Дальтон план є схемою освітньої реорганізації, яка примиряє навчання (teaching) і учіння (learning) та створює умови вчителю навчати, а учневі вчити [13, 34]. На підтримку цієї ідеї маємо слова Маргарет Деркін: не було серед відвіданих і двох шкіл, які впровадили Дальтон план однаково, кожна школа видозмінює його, щоб задовольнити свої особливі потреби [7, 258]. Однак Девід Тіак та Ларі Кубан стверджують, що революція, яку Хелен Паркхерст зробила, була тільки частковою, оскільки вона в основному зберегла традиційний навчальний план та навчання на основі підручників [18, 95]. Ситуація у сучасній Україні видається ідеальним ґрунтом для такого виду змін. У нас є програма, яку необхідно виконати для успішної здачі ЗНО. І у нас є учні, які хочуть набрати більше балів і тому звертаються за допомогою до репетиторів. Сильне бажання отримати право на безкоштовну вищу освіту мотивує дітей, але вони не вміють самостійно працювати з підручниками, довідниками чи іншими навчальними матеріалами. Навчити дитину вчитись може бути найбільшим подарунком, який школа спроможна дати.

Що є необхідним для експерименту? Дальтон план включає свободу, співпрацю та взаємодію у групах, а також вміння розподіляти час [9, 398]. Фундаментальні принципи Дальтон плану можна визначити так: індивідуалізоване навчання; свобода, обмежена відповідальністю; соціалізоване середовище [8, 1–2]. Необов'язково відмовлятися від поділу на класи чи від навчальної програми, так як для кожного класу розробляється максимальна та мінімальна програма, яка потім ділиться на частини [13, 34–35]. Так програма отримує індивідуальний темп з акцентом на особисті контракти та практичні матеріали для самоперевірки [9, 398]. Ці завдання учні виконують індивідуально або в групах. Школа вирішує, який розклад обрати, але важливо, щоб достатньо часу виділялось на вільне навчання [4, 16]. Маргарет Деркін підкреслює що завдання є ключовим елементом Дальтон плану. Це не просто завдання, які потрібно виконати, вони відображають суть навчального предмету, який вивчається, вказують на корисні посилення, виділяють труднощі, які потрібно врахувати, та дають перелік запитань, на які потрібно дати відповідь, теми творів та есе, які потрібно написати тощо [7, 257]. Вчителі середньої школи у Південній Філадельфії виділяють завдання як точку опори, від якої залежить увесь успіх [8, 7]. Девід Тіак та Ларі Кубан називають щомісячні контракти центральними у реформі Х. Паркхерст. Вони поділені на мінімальні завдання, які обов'язкові до виконання та додаткові, якщо учні хочуть вийти за межі базових вимог. Кількість виконаних завдання та їхня якість визначають оцінки учнів [18, 95]. Так учень отримує певну свободу. Серцем методики є лабораторії, які забезпечують принцип свободи – можливості працювати, не відволікаючись над будь-яким предметом [20, 118]. У школа-лабораторіях Дальтон учні розподіляють власний час та виконують підписані контракти відповідно до своїх інтересів та власного комфорту, і за допомогою цього реалізується необхідність свободи [1, 166]. Це означає можливість виконувати шкільну

роботу самостійно, організувати її самостійно (як, де та коли) та узгодити із власним ритмом, працювати зосереджено та зацікавлено, коли тебе ніхто не відволікає [14, 320]. Окрім того, можна виділити наступні переваги індивідуалізованих завдань: вони завжди під рукою, коли потрібні (так ми вирішуємо проблему короткочасності уваги учнів), якщо дитина відсутня з якихось причин, то вона все одно може продовжити навчання. Вчителі також можуть отримати вигоду за даної методики, адже тепер вони підходять до свого предмету з точки зору дитини. Контроль стає ефективним, а труднощі дітей можна легко виявити. Педагоги можуть співпрацювати, а заміщення відсутнього вчителя перестає бути проблемою [13, 9–11]. План не передбачає змін у викладацькому складі, усталених стандартах, навчальній програмі чи методах. Його можна застосувати у всій школі чи будь-якій її частині, і він може діяти протягом всього або якоїсь частини шкільного дня [7, 256]. Ця методика адаптується до будь-якого навчального курсу і не ставить своєю метою знищити існуючі теорії освіти, а радше підсилити цінність будь-яких позитивних проголошуваних ними ідей [6, 336]. Це робить імплементацію безболісною для школи. Не обов'язково починати використовувати її одразу, бажано перевірити, модифікувати та пристосувати до певних потреб у кожній окремій школі.

Учневі дають його місячне завдання з усіх предметів і він вирішує коли що робити, але йому не повинні дозволяти продовжувати навчання поза межами цього контракту, поки він не виконає завдання з кожного предмету [13, 37–38]. Так навчання стає особистою роботою учня [15, 3]. Маючи контракт-завдання з кожного предмету, учень, який формально належить до якогось класу, насправді є самостійним [7, 256]. Це означає, що він повинен планувати розподіл свого часу [4, 25]. Проте, на практиці, учні зазвичай отримували адаптовану версію Дальтон плану і тому не мали початкової свободи. Наприклад у Нідерландах, у школі Устерволд, завдання перетворилися на список, в якому вказувалось які сторінки, параграфи чи вправи з яких підручників повинні бути виконаними у певний тиждень чи навіть у конкретний день [15, 14]. Мала тут місце і нестача взаємодії. Спочатку учням мали дозволити взаємодіяти та працювати спільно та з вчителями вільно, у різних групах, різних місцях, з різноманітними джерелами та матеріалами і так взаємодіяти один з одним, вчителями, предметом та навчальними матеріалами усіма можливими способами. Завдяки цьому більше досвіду, і як результат більше знань було б здобуто, аніж у випадку традиційної системи навчання [14, 321]. Учні в школі Південної Філадельфії були поділені відповідно до здібностей, які сприяли навчальному процесу, але такий поділ не виключив повністю труднощі, що виникають при навчанні учнів різних за темпераментом та здібностями [8, 95]. Поділ дітей відповідно до їхніх здібностей може бути корисним за будь-якої шкільної системи, але це не є панацеєю для проблем школи, з якими ми стикаємося зараз.

За Дальтон планом очікується, що вчителі обговорюватимуть контракти, наповнюватимуть лабораторії навчальними матеріалами, необхідними для виконання контрактів, скеровуватимуть учнів, коли ті стикаються з проблемами, обговорюватимуть, коли це необхідно, та стежитимуть за прогресом кожної дитини [18, 95]. Вчитель повинен бути здатним не тільки скеровувати дискусії та адекватно подавати новий матеріал, але керувати меншими, чітко поділеними групами, які постійно утворюватимуться і переформовуватимуться. Він повинен бути спроможним надати допомогу там, де це необхідно, наполягати на самостійній роботі там, де це буде краще для дитини [8, 69]. Однак, Джанет Берд пояснює, що в школі для дівчат у Південній Філадельфії вчителі значною мірою поклалися на вказівки з роздрукованих завдань через велику кількість учнів. У вчителів просто не вистачало часу на індивідуальні конференції [2, 702]. Але, за тра-

диційної системи, маючи в класі тридцять учнів, вчитель ставить оцінки, в основному спираючись на результати письмових робіт. Надзвичайно важливо, для успішного впровадження Дальтон плану – добре підготувати завдання. Вчителі у двох початкових школах Детройту, складаючи завдання з англійської мови, дотримувались визначеної процедури. Спочатку вони ознайомились із філософією та основоположними принципами методики. Тоді ретельно вивчили зміст предмету, опісля чого вони поділили навчальний курс на п'ять рівних частин (кількість місяців у семестрі). Виконавши це, вони перейшли до постановки основних проблем на кожен місяць, а потім пристосували форму вираження до розуміння дітей кожного класу. Зрештою була встановлена мета та створена атмосфера контракту [12]. Всі ці кроки допомогли уникнути непорозуміння, які інакше були б неминучими та потребували б постійних пояснень з боку вчителів.

Нам потрібно розуміти, що за Дальтон планом не тільки організація навчального процесу потребує коригування, але також організація школи вимагає змін. Підручники слід розподілити між лабораторіями відповідно до предметів, адже природним буде, коли всі необхідні ресурси є під рукою. Окрім традиційних підручників, бажано також мати якомога більше довідників [13, 39–40]. Наприклад, в лабораторії Англійської (рідної мови учнів – учасників експерименту) можна буде знайти повні комплекти авторів, довідників з літератури, зображень, ілюстративного матеріалу всіх видів що мають відношення до авторів та періодів, які вивчаються. Це дасть учням можливість розширити кругозір, краще зрозуміти автора, якого вони вивчають, а також отримати належну основу для виконання індивідуальних завдань для дискусій [7, 257]. Але, коли ми говоримо про застосування Дальтон плану для вивчення математики, потрібно також враховувати, що не завжди легко забезпечити учнів підходящими підручниками. Звівши до мінімуму кількість уроків, добрі навчальні посібники стали б у нагоді, але вони повинні бути написані людьми, які знають предмет та вміють його доступно подати [19, 49]. Щоб впровадити Дальтон план, необхідно впевнитись, що ми маємо підходящі, легкі для розуміння, інформативні підручники. Інакше навчання для дитини буде неможливим без пояснення всього вчителем та фактичним виконанням ним роботи замість дитини.

Бажано також обладнати класні кімнати стільцями і столами, а не прикріпленими партами для того, щоб полегшити процес формування нових груп [8, 68].

Від чого Дальтон план відмовляється – то це від розкладу, адже традиційно розклад складається в інтересах викладачів, а не учнів [13, 40]. Не буде п'ятдесятихвилинних періодів, дзвінків, вчителів, читаючих лекції або слухаючих відповіді учнів у великих класах [18, 95]. З 1919 до оригінальної методики було додано використання графіків і таблиць, і це дало можливість учням відстежувати власний прогрес з кожного предмету [14, 320]. Тим не менш учень має півгодини щотижня з кожного предмету, які він повинен проводити із своїм класом на такзваних «класних зустрічах або конференціях». Це дає можливість вчителю представляти пов'язані з предметом матеріали, які знаходяться поза досвідом учня, речі, які він не може відкрити, будучи обмеженим в часі і обладнанні; керувати справжніми дискусіями з предмету та перевіряти і збирати домашні завдання [4, 15–16]. Вчителі у школі Південної Філадельфії заборонили тим учням, які не справились із завданнями, відвідувати конференції [8, 75].

Досвід освіти за Дальтон планом переймали також і у СРСР. Методика, що використовувалася там містила багато рис Дальтон плану. Влада Радянського Союзу вирішила що самодисциплінування і нестача певних перевірок діяльності учнів мали своїм результатом значне поширення списування [5]. Дотримуючись принципу «індивідуальної відповідальності» встановленому у сфері, нове керівництво відмовилось від Дальтон

плану створеного Хелен Паркхерст на користь модифікованого варіанту, за якого учні навчалися у «лабораторних бригадах» без тестів або екзаменів. Теоретично здібніші учні повинні були підняти стандарт учнів класу, що не встигали. Цей метод перетворив учня на простого службовця [16]. У тій ж статті Нью Йорк Таймс Х. Паркхерст стверджує, що певні кроки було зроблено з метою більш індивідуалізованої схеми освіти. Вона наголошує, що її точка зору цілком і повністю сформована на основі письмових звітів та інформації, привезеної Російськими та Американськими освітянами. На її думку, Дальтон план насправді в СРСР не застосовувався. Була спроба запровадити шкільну програму, яку сам уряд визнав неадекватною, за допомогою методу проектів [5]. З огляду книги Ларрі Холмса, написаного Річардом Хеллі, ми дізнаємося, що коли намагалися запровадити Радянську версію Дальтон плану, контракти роздавали виключно на групи, щоб уникнути індивідуалізму [11, 448].

З поверненням шкіл Дальтон у Нідерландах почали розробляти та використовувати нові інструменти, такі як дошка для завдань, картки з завданнями, символи для завдань і символи для днів тижня. Це сприяло зростанню привабливості освіти за Дальтон планом [15, 18]. Використання засобів не тільки робить Дальтон план більш привабливим для учнів, але й дає вчителям можливість працювати ефективніше, наприклад, відстежуючи графік, вчитель може визначити, хто з дітей готовий до групової роботи, і може виділити час для пояснення проблем тим, хто відстає від своїх контрактів [4, 32].

Відродження Дальтон плану у Нідерландах у 1980-их могло мати своєю причиною новий Закон про Початкову Освіту від 1985, згідно якого школи повинні домагатися більшої диференціації: приділяти більше уваги індивідуальним особливостям учнів [15, 17–18]. Україні потрібно модифікувати нашу шкільну систему, щоб дати учням можливість отримувати безкоштовну вищу освіту. Маючи тридцять учнів у класі, не можливо провести урок, який задовольнить потреби кожного. Найкращі та найслабші учні зазвичай страждають від цього.

Зникнення Дальтон плану у США і Британії часто пояснюється сімома факторами: розчаровуюча ефективність, проблеми впровадження, опір зі сторони влади, недовіра серед вчителів, невідповідність існуючій теорії освіти, втрата виразності та зростаюче суперництво [15, 18].

Єдина на сьогодні діюча у США Дальтон школа розташована в Нью Йорку. На її офіційному веб-сайті можемо знайти наступні основоположні принципи: цінування всіх особливостей кожної дитини – розумових, соціальних, емоційних, фізичних та духовних; виховання цінностей поваги, чесності, співчуття та справедливості, щоб заохочувати суспільну відповідальність, запобігти упередженості та залучити учнів як учасників демократичного суспільства та світової спільноти; розвиток інтелектуальної незалежності та прийняття ризиків завдяки запитам, прямому досвіду та співпраці; цінування всіх предметів – гуманітарних наук, точних, фізичного розвитку у міжпредметному навчальному плані, розуміючи історичний акцент на музику, танці, театр та образотворче мистецтво [3]; кожен розуміє, що у змінному світі освіта не може бути чимось сталим і більшість погодиться, що обов'язок країни визначити чого і як навчати.

Висновки. Змушуючи учнів здавати ЗНО та стимулюючи їх демонструвати кращі результати, ми повинні забезпечити їх ефективними засобами, які зроблять це можливим. Дальтон план, метод індивідуалізованого навчання, може тут стати у нагоді. Основні пункти, які потребують розгляду – це завдання, які є основною частиною реформи; книжки, з якими учні можуть працювати самостійно; надання свободи у розподілі власного часу та можливість працювати у власному ритмі. Дотримуючись ос-

новних засад Далтон плану, ми можемо створити систему, що підійде до наших умов. Зрештою, це може бути чимось абсолютно відмінним. Що важливо – ця система має бути ефективною.

BIBLIOGRAPHY

1. Alberty H. The Progressive Education Movement // Educational Research Bulletin. – Vol. 8. – № 8 (Apr. 17, 1929). – P. 163–169.
2. Baird J. Restoration Assignments in English : A Modification of the Dalton Plan // The School Review. – Vol. 34. – № 9 (Nov., 1926). – P. 702–706.
3. Dalton School. Mission statement. Available at [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dalton.org/philosophy> (Accessed : 20 May 2014).
4. Dewey E. The Dalton Laboratory Plan. – New York : E. P. Dutton and Company, 1922. – 173 p.
5. Discipline vs. Freedom. Soviet's Test of «Dalton Plan» and Its Founder's Comments on Results // The New York Times, 1932. – 4 September.
6. Douglas L. Teaching English on the Dalton Plan // The English Journal. – Vol.13. – № 5 (May, 1924), P. 335–340.
7. Durkin M. The teaching of English in England under the Dalton Plan // The English Journal. – Vol. 15. – № 4 (Apr., 1926). – P. 256–266.
8. Education for Responsibility. The Dalton Laboratory Plan in a Secondary School by Members of the faculty of the South Philadelphia High School for Girls. – New York : The Macmillan Company, 1926. – 310 p.
9. Gibb E. Glenadine. Through the years: individualizing instruction in mathematics // The Arithmetic Teacher. – Vol. 17. – № 5 (May 1970). – P. 396–402.
10. Hearn Jack T. Jr. Need we beware of change? // American Secondary Education. – Vol. 4. – № 4 (September, 1974). – P. 45–47.
11. Hellie Richard. The Kremlin and the Schoolhouse: Reforming Education in Soviet Russia, 1917–1931 by Larry E. Holmes // American Journal of Education. – Vol. 101. – № 4 (Aug., 1993). – P. 447–451.
12. Irwin Manley E., Odien Ella C. Building English Contracts for the Dalton Plan // The Elementary School Journal. – Vol. 31. – № 2 (Oct., 1930). – P. 136–141.
13. Parkhurst H. Education on the Dalton plan. – New York : E. P. Dutton and Company, 1922. – 278 p.
14. Piet van der Ploeg. The Dalton Plan: recycling in the guise of innovation // Paedagogica Historica : International Journal of the History of Education, 2013. – Vol. 49. – № 3. – P. 314–329.
15. Piet van der Ploeg (2014) : The salient history of Dalton education in the Netherlands, History of Education : Journal of the History of Education Society, DOI: 10. 1080/0046760X.2014.887792
16. Soviet Ends Study Under Dalton Plan. Hereafter Work of the Individual Will Be Stressed, Following the Trend in Industry // The New York Times. 1932. – 29 August.
17. Stauffer Russell G. Individualizing Reading Instruction – A Backward Look // Elementary English. – Vol. 36. – № 5 (May, 1959). – P. 335–341.
18. Tyack David, Cuban Larry. Tinkering toward utopia: a century of public school reform. – Cambridge : Harvard University Press, 2003. – 184 p.
19. Yeldham F. A. The Dalton Plan and the Teaching of Mathematics // The Mathematical Gazette. – Vol. 11. – № 157 (Mar., 1922). – P. 45–50.
20. Zilversmit A. The Dalton School: The Transformation of a Progressive School by Susan F. Semel // American Journal of Education. – Vol. 102. – №. 1 (Nov., 1993). – P. 118–122.

Статтю подано до редакції 25.10.2014 р.